

сформованою обвинувальною формулою. В США в залежності від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення стадія попереднього розслідування закінчується складанням обвинувального акту або процесуального документу, який має назву «інформація».

Отже можна зробити висновок, що КПК України, прийнятий 2012 року, покращив правове закріплення переліку форм закінчення досудового розслідування як у порівнянні із КПК України 1960 р., так і у порівнянні із кримінально-процесуальними кодексами країн СНД. Проте і в такому випадку до ст. 283 КПК виникають певні питання: чи варто розмежувати такі форми закінчення досудового розслідування, як складання клопотання про застосування до особи примусових заходів медичного та виховного характеру; чи можна вважати направлення обвинувального акту до суду разом із підписаною сторонами угодою окремою формою досудового розслідування? Тож ст. 283 КПК України потребує подальшого вивчення зі сторони науковців та практиків та, за необхідності, законодавчого вдосконалення.

ЧЕРНЕГА І. Л.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЛІГРАФА

Використання науково-технічних засобів давно вже не новизна для кримінального процесу. Прогрес не стоїть на місці і всі новинки, які так чи інакше можуть принести користь процесуалістам-практикам викликають підвищений інтерес. Такий технічний засіб як поліграф, він же «детектор брехні» важко назвати новинкою серед розробок, але питання про можливість його застосування залишається відкритим.

За дослідженням експертів (Мовчан Д. А. Питання імплементації в Україні зарубіжних підходів до нормативно-правового регулювання застосування поліграфа у процесі розкриття та розслідування злочинів // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 5. — С 256—262), за рівнем нормативно-правового регулювання застосування поліграфа під час розкриття та розслідування злочинів, країни світу можна розподілити на чотири групи: країни, в яких застосування поліграфа врегульовано окремим законом (США, Литву та Молдову); країни, де застосування поліграфа врегульовано окремими правовими нормами закону, якими регулюється ширше коло суспільних відносин (Індія, Македонія, Польща, Туреччина, Сербія,

Словенія, Канада, Угорщина, Чорногорія); країни, де застосування поліграфа врегульовано підзаконними нормативно-правовими актами (Англія, Бельгія, Болгарія, Білорусь, Ізраїль, Південна Корея, Чеська Республіка, Росія); країни, в яких застосування поліграфа нормативно не врегульовано (Латвія, Сінгапур, Японія).

Успіх використання поліграфа послужив поштовхом для створення у Центральному розвідувальному управлінні США відділу, що спеціалізується на проведенні поліграфічних перевірок. В подальшому урядом США було прийняте рішення про перевірку на поліграфі всіх співробітників ЦРУ не рідше, ніж один раз протягом п'яти років. Згодом аналогічні підрозділи були створені у Міністерстві оборони США. В процесі становлення масових перевірок у США ідеологія цього напрямку значно змінювалася. Порядок використання поліграфа у США визначений законами «Про допустимість застосування поліграфа у всіх випадках можливості витоку секретної інформації» (1985 р.) та «Про обмеження застосування поліграфа у приватному секторі» (1988 р.).

У Литві цей науково-технічний засіб використовується з 1992 р., хоча Закон «Про використання поліграфа» був прийнятий лише у 2000 р. У Молдові діє Закон «Про застосування тестування на детекторі симуляції (поліграфа)» 2009 р.

Виступаючи на захист необхідності законодавчого закріплення можливості застосування поліграфа в Україні Г. Москаль зазначив, що прийняття Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» призведе до створення можливості використання у суді результатів обстежень на поліграфі. Тим самим у КПК України з'являться прогресивні норми щодо можливості врахування у судовому процесі підсумків перевірок на детекторі брехні, якщо особа погодилася на їхню допустимість до проведення поліграфічного обстеження, як це має місце у багатьох країнах світу (Офіційний сайт ВРУ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46058). Але, як відомо, в Україні на законодавчому рівні питання застосування «детектора брехні» не врегульовано.

Як і слідувало очікувати, обговорюючи дану тему вітчизняні процесуалісти розділилися на два табори. До першої групи відносяться вчені, які різко заперечують проти використання поліграфа в кримінальному провадженні. До них відносяться І. Ф. Пантелеев, О. М. Ларін, П. С. Елькінд. Вони стверджують, що встановити правду за допомогою поліграфа неможливо, і що органи досудового розслідування застосовують поліграф не стільки для одержання доказів, скільки для здійснення психологічного впливу на допитуваного. На їхню думку, процедура застосування поліграфа по суті є формою тортур, що пригнічує людську гідність. Що в свою чергу, тягне недопустимість такого доказу. На думку цих вчених, «детектор брехні» необхідно заборонити

рішуче і беззастережно, як несумісний з правовими та етичними принципами кримінального судочинства (Ларин А. М. Криминалистика и паракриминалистика. М., 1996; Пантелеев И. Ф. Некоторые вопросы психологии расследования преступлений // Труды ВЮЗИ. М., 1973. — № 3. — С. 227, Элькинд П. С. Научно-технический прогресс и уголовное судопроизводство // Советская юстиция. 1977. № 3. — С. 10). Інша група юристів вважає за можливе використовувати поліграф як засіб одержання доказової інформації. Однак через відсутність відповідної правової і науково-технічної бази, спираючись в основному на досвід зарубіжних практиків.

Автор, оцінюючи позицію вчених, зазначає, що необхідно звернути увагу на умови застосування поліграфа. По-перше, випробування на поліграфі, в тих країнах, де це закріплено на законодавчому рівні, може бути проведено лише за згодою підозрюваного, обвинуваченого, свідка. По-друге, отримані результати (поліграма) може бути використані лише в сукупності з іншими доказами і не може наперед вирішувати питання про вину чи невинуватість, в залежності від того, які результати вона відображає, не може мати наперед встановленої сили. Якщо погоджуватись з думкою прихильників «детектора брехні», то слід зауважити, що результати його використання можуть бути допустимими лише при дотриманні законодавчо встановленої процедури, проведення її уповноваженою, компетентною особою, при належній фіксації результатів і обов'язково з дотриманням прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією України та міжнародними актами.

КРАВЧУК Т. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального процесу

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ГАРАНТІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Конституція України містить положення, відповідно до якого права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. (ч. 2 ст. 3).

Особливої актуальності це положення набуває в галузі кримінально-процесуальних відносин. Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних